СВОБОДА SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY

РІК XLVI. Ч. 218. Джерзі Ситі, Н. Дж., вівторок, 20-го вересня 1938. No. 218. Jersey City, N. J., Tuesday, September 20, 1938. VOL. XLVI.

ТРИ ЦЕНТИ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ. ПЯТЬ ЦЕНТІВ ЗА ГРАНИЦЕЮ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ АМЕРИКИ Тел. „Свободи": BErgen 4-0237. — 4-0807. Тел. У. Н. Союзу: BErgen 4-1016. THREE CENTS IN THE UNITED STATES OF AMERICA. FIVE CENTS ELSEWHERE.

ВІДКЛИКАЄТЬСЯ ДО РУЗВЕЛТА ЗДЕРЖАТИ ВІЙНУ

ТОРОНТО (Онтаріо, Канада). — Місцевий щоденник „Ґлоб Мейл" містить передовицю, в котрій заклик президента Рузвелта проявити свою ініціятиву для здержання війни в Европі.

Передовиця, котру часопис помістив на першій сторінці, покликується на подібні заклики в Франції.

Рівночасно з тими закликами ріжні американські ґазети взивають президента Рузвелта перервати свою мовчанку про европейську ситуацію. Одначе всі заходи покищо лишилися без наслідку.

ПРЕЗИДЕНТ ВЕЛИЧАЄ КОНСТИТУЦІЮ.

ВАШИНҐТОН. — У суботу, 17 вересня, минуло 150 літ від часу, як стейт Ню Йорк потвердив американську конституцію. З того приводу по цілому стейті відбулися відповідні врочистості, на котрих величали цю подію.

Президент Рузвелт виголосив через радіо святочну промову на свято в Покіпсі і в цій промові виступив проти тих, що ширять у краю страх і недовіря до демократичних основ конституції нині, як вороги цеї конституції ширили їх у 1788 році.

ВАЖНІ ВИРІШЕННЯ ЗАПАДУТЬ У ВІВТІРКОВИХ ВИБОРАХ.

НЮ ЙОРК. — У кількох стейтах відбудуться цього вівтірка, 20 вересня, важні правибори. У нюйорськім стейті є до виборів багато урядників, законодавців і суддів.

Між іншими добивається номінації з Демократичної партії українець адв. Степан Ярема, що кандидує знову з 8. виборчої округи Мангетену. Його прихильники мусять напружити всі сили, щоб добитися його номінації, бо він має контркандидата у власній партії. До того Американська Партія Праці, не зважаючи на те, що посол Ярема в нюйорській леґіслятурі вносив проекти на користь робітників, поставила на свою лісту не посла Ярему, а нового чоловіка, кандидата Републиканської Партії.

У повіті Миделсекс, у стейті Ню Джерзі, кандидує українець Семен Каня на уряд коронера.

Президент Рузвелт дав до зрозуміння, що він бажав би собі, щоб у 16 конґресовім дистрикті в Ню Йорку вийшов кандидатом з Демократичної Партії Джеймс Фей, а не дотеперішній конґресмен Джан О'Конор.

УКРАЇНЦІ ПІКЕТУЮТЬ ПОЛЬСЬКИЙ КОНСУЛЯТ.

НЮ ЙОРК. — Кількадесятеро людей, чоловіків, жінок і молоді, членів української православної церкви в Ню Йорку, пікетували в суботу під польським консулятом при 67 вулиці для протесту проти переслідування українців у Польщі.

О. Лев Весоловський, парох української православної церкви св. Володимира при 14-тій улиці в Ню Йорку, в товаристві о. В. Дякова з Пасейку й адв. Алберта Дячука предложили Станиславові Дуді, секретареві консуляту, протест, у котрім закидається польському урядові позбавлювання українців громадянських прав та обмежування української мови й культури.

Американські місцеві часописи подали в неділю звідомлення про цю українську демонстрацію.

ПРОТЕСТ ПРОТИ НИЩЕННЯ ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКОВ.

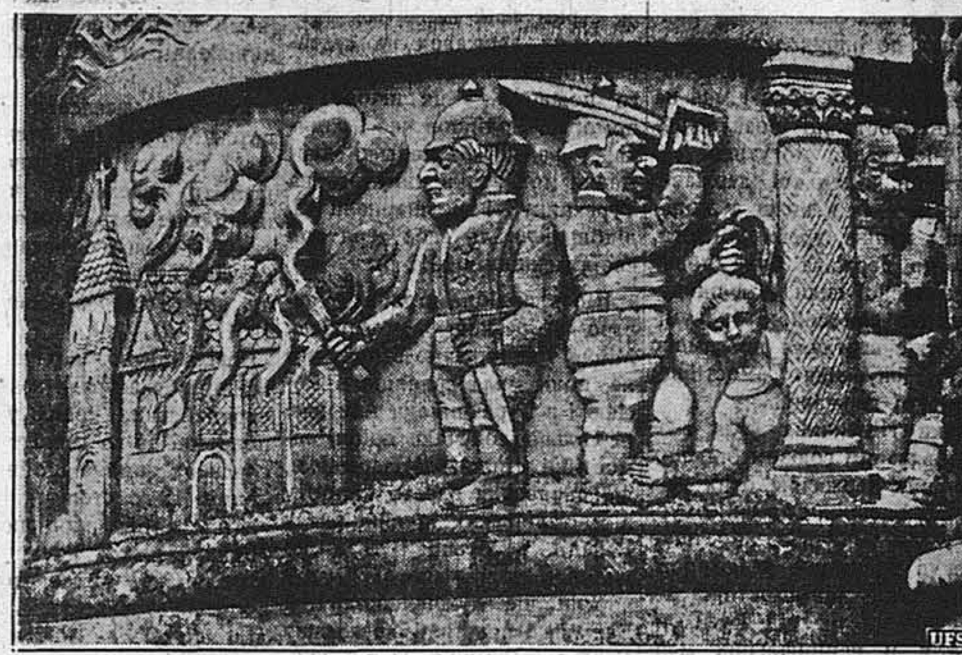
НЮ ЙОРК. — Заходами комітету представників православних громад у Ню Йорку, Нюарку і Пасейку відбулося минулої неділі в Ню Йорку, в У Н. Домі при 6-тій улиці, протестаційне віче. Саля була заповнена людьми. Віче відкрив і провадив п. М. Близнак. Секретарювали: п. Крочак і п. П. Боднар.

Першим бесідником був о. д-р В. Клодницький, який зясував завдання церкви в будові держави. Другим бесідником був п. Е. Ляхович, який говорив про загальне положення укр. прав. церкви під польським287 пануванням. Дальше говорив литовський священик о. І. Лут., який зясував внутрішню слабість Польщі. О. В. Дяків з Пасейку критикував становище Ватикану в справі православних церков на українських землях під Польщею. О. Л. Весоловський говорив, що боротьба в обороні українських православних церков на американському ґрунті щойно розпочалась. Бесідник заповів вислання до Вашинґтону делеґації в тій справі.

Ухвалено протестаційні розолюції, які будуть вислані до Вашинґтону і до інших великих держав. Збірка принесла $109.

ҐАЗЕТАМ ГРОЗИТЬ НЕДОСТАЧА ПАПЕРУ ЧЕРЕЗ СТРАЙК ШОФЕРІВ.

НЮ ЙОРК. — Не зважаючи на те, що страйкуючі шофери вантажних авт зобовязалися доставляти папір ґазетам і перевозити харчові засоби, що псуються, місцевим і околичним ґазетам грозить недостача паперу. Часописи „Джернал-Америкен", „Дейлі Мирор" і „Таймс" уже її відчувають.

НЕНАВИСТІ ЗО СВІТОВОЇ ВІЙНИ ЩЕ НЕ ПОГАСЛИ.

На одному воєнному памятнику в англійськім місті Ливерпул артист представив, як німецькі жовніри підчас світової війни підпалювали бібліотеку в бельгійськім місті Лювен та рубали голови жінкам. Проти такого відгуку ненависти одного народу до другого запротестував німецький консуль у Ліверпулі.

ЖІНКА ОБОВЯЗАНА СВІДЧИТИ ПРОТИ МУЖА.

В одній спірній справі нюйорський суддя вирішив, що жінка нині не може відмовитися від складення свідоцтва в суді проти свого мужа. Мовляв, ця засада впала з заведенням повної рівности жінок з чоловіками.

ПРИДУМАЛИ ЛІКУВАННЯ СЛАБОГО ЗОРУ.

На зборах Американського Конґресу Фізичної Терапії в Шікаґу прочитав д-р Ґустав Ерланґер з Загального Мангетанського Шпиталю реферат про своє відкриття лікування слабого зору при помочі відповідних хемікалій та електрики.

СМЕРТЬ ГРАЧА ПІДЧАС ВПРАВ.

Підчас футболових вправ на атлетичному майдані університету в Принстоні, Ню Джерзі, захорів на серце Вилйем Линч, славний грач університетської футболової дружини. Линч упав на землю й, заки покликали лікаря, умер. Він мав 22 роки життя.

ЧОЛОВІК, ЯКИЙ ЖИВ ІЗ ЛЮБОВИ.

Перед празьким карним судом станув недавно один безробітний цукорник, якого прокуратор обвинувачував у крадіжі. Та крадіжів не виконував він у спосіб, принятий іншими злодіями. Дотепний цукорник, який виявився знаменитим психольоґом, терен своєї діяльности переніс до парків, міських городів, взагалі до таких місць, де молоді люди, чоловіки й жінки, задивлені в себе, забувають про цілий світ, не лиш про свої портфелі й торбинки. Отже згаданий цукорник вишукував по всіх усюдах такі закохані пари й, побоюючися, щоб хтось непокликаний не стягнув їх портфелів і торбинок, сам це робив. У тому дійшов він до справжньої досконалости й став пострахом закоханих парок, які вкінці повідомили про своє нещастя поліцію. По довгих розшуках удалося поліції віднайти „ангела опікуна" закоханих пар і поставити його перед суд.

ГАСЯТЬ ВОГОНЬ ЯБЛОЧНИКОМ.

При гашенні дому на одній фармі в околиці Ворен, Масачусетс, пожарники, як не стало води, вжили кілька бочок яблочнику, що його знайшли на фармі. Завдяки цьому не дали пожарові перекинутися з дому на інші господарські будинки.

ПРОГУЛЬКА АНҐЛІЙСЬКИХ УЧИТЕЛІВ НА ПОЛІССІ.

На Поліссі перебувала недавно прогулька 17 анґлійських учителів під проводом проф. Роселя, знавця хліборобських справ. Прогулька цікавилась побутом і звичаями поліщуків. З прогульковцями їздив лунинецький староста. Ледви, чи анґлійцям показали справжнє Полісся.

ЛЕВ КИНУВСЯ НА СТОРОЖА.

З мандрівного звіринця в Берліні встиг утекти з клітки лев. Коли сторож намагався загнати льва назад до клітки, лев кинувся на нього і важко його зранив. На допомогу нападеному прибіг поліцай і застрілив льва.

ВБИВСТВО Й САМОГУБСТВО В КОСТЕЛІ.

В парохіяльнім костелі в Новому Санчі в год. 5-тій рано підійшло підчас богослуження до вівтаря двоє молодих людей. Жінка положилася на ступнях вівтаря і тоді до неї її товариш стрілив з револьверу. Опісля вбивник застрілився. Жінку в безнадійному стані перевезли до лічниці. Виявилося, що вбивником і самогубцем є Казимир Токарчик, 34-літній робітник, його товаришкою Гелена Врубльова, 24-літня служниця. До траґедії дійшло мабуть наслідком недавнього вбивства Врубля, якого мабуть убив Токарчик і Врубльова. Тепер поліція устійнила, що револьвер, від якого згинув Врубель, належав до Токарчика. Вбитий і ранена залишили листи з мотивами свого вчинку. По випадку костел замкнули. Одначе вже за годину на доручення епископа костел знову відчинили для вірних по відправі відповідного богослуження.

РУСИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ.

Правописна комісія при комісаріяті народньої освіти працює над новою реформою українського правопису з 1933 р., що його вважають тепер вислідом націоналістично-бухарінівсько-троцькістівського шкідництва, якого метою є штучно віддалити українську мову від російської. Слід пригадати, що правопис з 1933 р. введено в життя теж під гаслом ліквідації „націоналістичних відхилень", що їх нібито мав правопис Української Академії Наук. Ось так теперішня реформа правопису буде другим етапом плянової русифікації української мови, як це доказує стаття проф. Грунського і проф. Губажевського у „Вістях". Автори закидають дотеперішньому правописові введення багатьох полонізмів. На їх думку, правопис утруднює ученим вивчення мови „братнього російського народу".

НАЙМОЛОДША СТЕНОҐРАФКА СВІТУ.

У французькім місті Сімон відбувся недавно конкурс професійних стеноґрафок. Загальну сензацію на тому конкурсі викликала 7-літня дівчинка, панна Лепот Рубін, яка здала іспит із відзначенням.

Наймолодша стеноґрафка Франції й імовірно цілого світу пише 40 слів на мінуту на підставі тексту зовсім їй невідомого. За 3 мінути відібрала вона 120 слів і вміла відчитати свою стеноґраму зовсім пливко, не затримуючися й не надумуючися притому ні на хвилину.

ПЕС ІЗ 6 НОГАМИ.

Мадярське містечко Корчаґ мало недавно небуденну сензацію. Селянин Володислав Сабо приніс на ярмарок собаку. Та ця собака не була така як інші її чотироножні побратими: пес Саба мав 6 ніг, причому „надпрограмові" ноги виросли йому коло задніх лап. Ця собака належить до раси мадярських псів т. зв. „кубас", одначе хоч має шість ніг, не бігає швидше як звичайні собаки з чотирома ногами.

ВЕЛИЧЕЗНІ РОЗРУХИ В СОВЄТСЬКІЙ УКРАЇНІ

ВАРШАВА. — До Варшави наспіли вістки про величезні розрухи українських селян у совєтській Україні. В околицях Орла юрби селян здемолювали будинки, в яких містилися бюра місцевої совєтської влади. Влада вислала карательні відділи війська, які зо страшною жорстокістю здавлюють розрухи. Та розрухи поширюються і набирають розмірів повстання. Цікаве те, що деякі відділи війська прилучилися до повстання. В керуванні київської військової округи викрито в останніх днях широко закроєнний заговір повалити совєтську владу. На чолі цього заговору стояв сам політичний комісар ґарнізону. Селяни почали масово покидати колективні фарми і пускатися в мандрівку. Вони напливають до міст і завалюють вулиці. В деяких містах вислано проти них відділи війська, які не впускають їх до середини.

БЛИСКУЧА ПЕРЕМОГА ГІТЛЄРА.

ЛОНДОН. — Хоч остаточний успіх тих нарад, що відбувалися тепер у Лондоні між французами й анґлійцями, стоїть під знаком запиту, то вже тепер можна сказати, що Гітлєр своєю сміливою політикою осягнув блискучу перемогу над своїми противниками. Анґлійські і французькі міністри, які нараджувалися впродовж 13 годин, остаточно прийшли до одноголосного рішення, що треба віддати Гітлєрові територію судетських німців без голосування, бо тільки це може врятувати мир в Европі. Також вони згодилися піти на дальші уступки Гітлєрові, а саме, натиснути на Чехословаччину, щоб вона поламала всі свої мілітарні договори, спеціяльно з Францією і Росією і стала невтральною на взір Швайцарії. Зате вона дістане мілітарну ґарантію девятьох держав; Анґлії, Франції, Німеччини, Італії, Румунії, Угорщини, Польщі, Югославії і Росії, що решта її границь буде непорушна. В Анґлії і Франції є таке загальне переконання, що не варт втягати у війну цілий світ задля того, щоб вдержати при Чехії три і пів міліона судетських німців, які самі не хочуть належати до Чехословаччини.

ЩО НА ЦЕ ЧЕХИ?

ПРАГА. — Довідавшись про це рішення, чеські урядові кола в першій хвилі не хотіли цьому повірити. А далі говорили, що це зрада Чехословаччини. Вони мають мілітарний договір з Францією, який ґарантує їм французьку поміч. А тут Франція безпардонно поламала свої зобовязання. Та чеський уряд далі стоїть твердо на своїм становищі і заповідає, що навіть коли цілий світ опустить Чехословаччину, то вона буде боротися власними силами проти німецької інвазії. Премієр Годжа виголосив промову, в якій говорить, що чеський уряд не згодиться навіть на плєбісцит, не то на добровільне відданя судетської території. Годжа пояснював таке становище тим, що колиб навіть віддано німцям судетських німців, то Гітлєр тим не задоволиться і захоче чогось більше. Друга причина неуступчивости чехів є це, що судетська територія є положена в гористих околицях, які творять велику оборонну лінію для решти Чехословаччини, на якій чехи побудували великі укріплення.

СТВОРЕННЯ СУДЕТСЬКОГО КОРПУСУ.

ПРАГА. — Сотня судетського корпусу, що створився на території Німеччини з утікачів із Чехословаччини, наступила на пограничне чеське місто і розгромила чеську митову станицю. Двох пограничних чеських сторожів тяжко поранено. Чеський уряд твердить, що повстання на території судетських німців здавлено і привернено повний спокій.

ПОЛЬЩА ХОЧЕ Й СОБІ ВКУСИТИ КАВАЛОК ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ.

ВАРШАВА. — Польська урядова „Ґазета Польска" помістила статтю, в якій домагається прилучення тешинського Шлеську до Польщі. На тому Шлеську є багаті копальні вугля й заліза і при поділі чеського трупа Польща хотілаб той багатий кусок собі дістати. Подібну аґітацію за повернення мадярів, що живуть тепер у Чехословаччині, розвела і Мадярщина. Правдоподібно Мадярщина захоче захопити також Закарпатську Україну.

СТАНОВИЩЕ МУСОЛІНІЯ.

ТРІЄСТ. — Мусоліні виголосив бравурну промову, в якій сказав, що на випадок війни становище Італії вже рішене і вона знає, по котрому боці має стати. Правда, він не сказав виразно, по котрім боці, та догадуються, що він мав на увазі Німеччину. В тій промові він обороняв становище Німеччини в чехословацькій справі та сказав, що по цілій території Чехословаччини треба перевести плебісцит і дозволити національним меншинам піти до того краю, до котрого вони хочуть.

"SVOBODA" (LIBERTY).
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays by the Ukrainian Press and Book Company, Inc. at 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jeresy City, N. J. on March 30, 1911 under the Act of March 8, 1879.

Accepted for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917 authorized July 31, 1918.

За оголошення редакція не відповідає.

За кожну зміну адреси платиться 10 центів.

З Канади належить посилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

Тел. „Свободи": BErgen 4-0237. — Тел. У. Н. Союзу: BErgen 4-1016. 4-0807.

Адреса: "SVOBODA", P. O. Box 346, JERSEY CITY, N. J.

НАША ОПОРА

Коли поглянемо сорок літ назад на життя нашої еміґрації в Америці, то побачимо, що за той довгий час тут народжувалося, зростало й гинуло чимало preріжних орґанізацій. Деякі з них відогравали в житті нашої еміґрації навіть важну ролю і полишали за собою гарні сліди. А всетаки вони чомусь проминули і нині багато з нас навіть забули за їх існування.

А шкода. Бо повстання і розвиток тих орґанізацій розбуджували серед нашої еміґрації певні суспільні надії. Провал тих орґанізацій ті надії поховав. В серцях провідників тих орґанізацій зроджувався сум і огірчення; а в серці загалу ще більше недовіря до свого проводу.

Багато можна би було писати про причини цих невдач і провалів, та тут не місце на це. Ця справа очікує ще свого совісного дослідника. Ми хочемо осьтут зазначити один факт: зпоміж усіх тих орґанізацій, що повставали і завмирали, залишились найдовше таки ті, в які наша еміґрація вкладала свої гроші. Не хочемо тим підкресляти, що наші люди тримаються даної орґанізації тільки з матеріяльних причин, але наведений факт наглядно доказує, що гроші, зложені в даній орґанізації, є великим чинником, який придержує при ній членів. Так є з малими орґанізаціями, всякими комітетами, братствами і т. п., і так є з великими орґанізаціями, такими як наш У. Н. Союз. Коли в даному товаристві є більша сума грошей, то члени цього товариства так легко не відскакують від нього, пильно приходять на збори та дивляться на господарку уряду. Таке товариство не розпадається навіть тоді, коли з якихсь причин робота в ньому застоюється.

З тих то причин такі довгі роки проіснував У. Н. Союз, і хоч багато інших орґанізацій за той час зійшло зо сцени життя, він встоявся, наче скала, і за той час виріс у величезну силу. Недавно проголосив головний уряд, що капітал У. Н. Союзу перейшов пять міліонів долярів! Це величезна сума навіть на американські відносини. А ця сума є наглядним доказом, що господарка У. Н. Союзу знаходиться в компетентних руках, які керують орґанізацією вміло крізь теперішні економічні бурі.

Поглянувши назад на довгі роки існування У. Н. Союзу, ми бачимо ще одно цікаве явище: ті орґанізації, що збирали в себе суспільні гроші, виконували рівночасно велику культурницьку роботу. Якби вони поставили були перед собою виключно культурницьке завдання, то дуже можливо булиб зійшли зо сцени життя так, як зійшли інші. Але повязання фінансових справ з суспільно-культурними, чи навіть політичними, забезпечило їм довге життя і такий величавий розвиток. Ці факти кожний повинен мати завжди перед очима.

ЩЕ ПРО СУДЕТИ

Питання судетських німців не сходить зо сторінок преси. Світовий мир залежить від долі цих двох чи трьох міліонів, як колись залежав від долі кількох міліонів сербів. Коли цей допис дійде до вас, напевно ця справа буде так чи інакше — остаточно, чи провізорично — розвязана. Але не про те мені тут іде. Я хочу звернути увагу на один цікавий факт, а саме, на значіння самостійности держави якогось народу для волі його національних меншостей, розкинених по інших державах.

Всі ми є свідками, який величезний вплив мало і має на німецькі острівці поза „райхом" існування могутньої самостійної німецької держави. Очевидно, як я писав у попереднім дописі, треба до того, щоб ця держава була повна експанзивної сили. Але ця передумова самособою зрозуміла. Отже вертаюся до самого факту існування самостійної німецької держави.

Поки Німеччина була слабо повязаним союзом більших і менших державок, отих усіх Прусій, Баварій, Саксен Кобурґів і Мекленбурґів, або поки була в васальній залежності, отже лише півсамостійна — від Франції чи від Росії, — квестія її національних меншостей не була актуальна. Але лиш появилася ще не зовсім окріпла самостійна німецька імперія, справа тих меншостей стала актуальною, такою актуальною, що аж Анґлія і Франція мусіли змобілізуватися політично, і не тільки політично щоб стримати скок Гітлера на Судети (скоку на Австрію не вміли стримати)... Правда, за габсбурської монархії німці не реклямували для себе ні австрійців, ні судетців. Але це тому, що та остання жменька німців тримала під своєю владою кількадесять міліонів словян і мадярів. Тепер жеж, коли це стало неможливим, велика німецька самостійна держава автоматично притягає до себе всі свої меншості.

Або візьмім, наприклад, отоманську імперію, яка ще в XIX віці простягалася на цілий Балкан, Єгипет, Триполіс і Малу Азію, отже була імперія на трьох континентах: в Азії, в Европі і в Африці. Як безнадійно виглядала боротьба з цією імперією її балканських словян! Але ось прийшов час, коли на балканськім півострові утворилися маленькі й дрібні словянські (і несловянські) державки: мала Сербія (без „старої Сербії"), ще менша Чорногора, мала Болгарія (спершу навіть без східньої Румелії), мала Греція, щоб автоматично зачали вони притягати до себе свої національні меншості, які ще залишилися в границях отоманської імперії. І хоч як противились европейські держави поділові Туреччини, хоч як стримували напір тих словянських державок на султана, щоб не викликати світового пожару, — це нічого не помогло. Прийшов час і година, і всі ті балканські державки мов вовки кинулися на Туреччину і розшарпали її, відбираючи до себе території своїх меншин у 1912 р.

Щось подібне сталося з австро-угорською монархією. Міцно і непорушно стояла вона, поки мала границю з Росією і з Туреччиною. Але вже їй сильно докучали дрібні самостійні італійські державки, які справляли багато клопоту в її італійських провінціях: у Венеції, в Міляні і т. д. Ці клопоти чорно-жовтої імперії зросли ще дужче, коли на Балканах повстали незалежня Сербія і Румунія. В тій хвилині зачався тоді в сербських (і хорватських) провінціях Австрї і в семигородських провінціях Угорщини сепаратистичний рух, який мав на цілі зеднання сербсько-хорватських і румунських меншостей з їх самостійними, хоч і невеличкими, національними державками. Це зеднання таки наступило проти волі потужної австрійської і ще потужнішої німецької імперії по війні 1914—1918 р.

В усіх трьох випадках — при поділі Туреччини, при поділі Австро-Угорщини, при „аншлюсі" Австрії і при питанні судетських німців — справа меншостей ставала актуальною і позитивно вирішувалася лише завдяки існуванню самостійних національних держав, з якими національно споріднені були ті меншості.

Всякий, хто цікавиться меншостевою проблємою в Европі, чи деінде, мусить глибоко над тим призадуматися. Подані тут факти є першорядного значіння.

ПІДКАРПАТСЬКА РУСЬ

(2)

Земельне господарство.

Підкарпатська Русь була здавна під господарським оглядом відсталою країною. Причини того були головно такі, що Угорщина про Підкарпатську Русь не дбала. Головною причиною господарської відсталости Закарпаття було й те, що ця країна була пізно заселена, в XIII. і XIV. столітті, а Верховина від XV. до XVIII століття. В порівнянні з західньо-европейськими країнами це означає припізнення цивілізації на 300, а навіть 500 літ.

Густота населення Підкарпатської Руси все була слаба. В 17 столітті на 1 квадр. км. густота населення виносила найбільше пять душ; тепер, після 300-літнього розвитку населення, припадає 60 душ на 1 кв. км. (Згідно з переписом у 1931 році).

Невільництво, кріпацтво, панщину скасували в західньо-европейських краях у другій половині 18-го століття, на угорських землях щойно в половині 19-го століття.

Три головні віроісповідання Підкарпатської Руси (греко-католицьке, римо-католицьке, жидівське) святкують 104 неділі (рахуючи і жидівський шабас) і 60 ріжних свят християнських і жидівських. Так то робучий рік на Підкарпатській Русі має всього 200 днів, коли в західній Европі — 300 днів. Так то Підкарпатська Русь тратить через те річно 100 робучих днів.

Виною вбожества населення є й те, що Підкарпатська Русь має **однородні ліси,** що складаються з **бучини,** себто дерева, яке надається лише на опал (85% лісів це бучина, а лише 15% чатинні ліси — соснові, смерекові, ялиці).

Підсоння не дуже підхоже для розвитку господарства. Дуже довга і холодна зима чергується з довгим і гарячим літом. Зате весна й осінь дуже короткі. Дощі та сніги на Верховині дуже обильні, на рівнині, навпаки, вони недостаточні. Великі повені весною загрожують господарському розвиткові, тому теж значна частина землі остається неуправлена.

Поділ землі невідповідний. Дві третини всієї землі належать до великої посілости і держави. Решта, одна третина, припадає на дрібні господарства, так, що пересічно на одну хліборобську родину припадає 2—3 гектари. Така роздрібність землі не може помагати хліборобському поступові.

Обробляли землю до війни дуже примітивно. Після жнив земля оставалась **неораною** цілу зиму. Щойно з кінцем квітня або з початком травня її орали. Тепер уже в багатьох селах селяни переорюють стерню зараз по жнивах, залізними плугами, боронами, культиваторами, валками. На рівнині над Тисою вживають теж уже багато тракторів. Це великий поступ: від деревляного, примітивного хліборобського приладдя до хліборобських машин!

Польове господарство з року на рік збільшується. Так напр. у 1921 році було орної землі 219,339 гектарів, під винницями 2,797 гект., пасовищ 194,434 гект. А в 1934 році: орної землі 235,213 гектарів, винниць 3,670 гект., пасовищ 173,508 гект. Себто орна земля збільшувалась коштом пасовищ, лісів, винниць.

Населення привчається (де це можливо) сіяти кращі роди збіжжя, головно вчасніші роди **жита та вівса. Кукурудза** це найбільш поширена плодова ростина на Підкарпатській Русі: для прохарчування людей, худоби та для промислу. Всеж Підкарпатська Русь **спроваджує річно до 8,000 ваґонів** кукурудзи з Румунії та Югославії. **Цукрових буряків** давніше на Підкарпатській Русі не плекали. Щойно від 1919 р. садять цукрові буряки в околицях Чопу й Севлюша. В 1931 році збирали 200 кв. на гектарі **Бараболя** після кукурудзи це головний плід закарпатського хліборобського господарства. Площа, засаджена бараболею, постійно збільшується і її врожай збільшився з 60 кв. у 1921 році на 80.5 кв. у 1931 р.

Також **тютюн** передше не був відомий на Підкарпатській Русі, а вже в 1933 році було під тютюном 2,841 гектарів землі. Тютюн плекають в округах Ужгород, Мукачів, Берегово, Севлюш, Іршава, Хуст і Тячево. Середній урожай на гектар у рр. 1921—1932 виносив 9.6 квінтала. За той час держава виплатила всім плянтаторам тютюну 111 міліонів чеських корон, або приблизно 9 міл. на рік. Великі тютюнові склади є в Севлюші й Берегові, де зимою працює кількасот робітників і робітниць.

Коноплі плекають виключно дрібні господарі для власної потреби на виріб полотна. Таксамо льон. Із олійних ростин заслугують на згадку: **соняшники, соя і мак.** Соняшники садили давніше лише межами. Стручкові ростини **(горох, сочевиця, біб, фасоля)** досі в закарпатському господарстві мають лиш другорядне значіння. Фасолю садять головно разом із іншими ростинами (наприклад з кукурудзою) або в городах для домашнього вжитку.

Плекання **овочевих** дерев значно піднеслось. Основано три державні **шкілки** овочевих дерев у **Буштині, Мукачеві й Ужгороді,** які доставляють господарям 2—3-літні деревця: **яблуні, сливи, горіхи, черешні, морелі** і т. д. В Тячеві великий державний овочевий склад. Як населення любить овочеві сади, бачимо напр. з того, що в селі **Стрипи** (коло Ужгороду) люди **всю землю, яку одержали завдяки земельній реформі, перемінили в овочеві сади.**

Виноградарство Підкарпатської Руси славне здавен-давна. Держава зорґанізувала в Ужгороді, Мукачеві та Великій Бакті коло Берегова виноградні шкілки, звідки доставляє виноградарям винну лозу по низькій ціні. У Берегові й Мужієві зорґанізовано зразкові виноградники від 3—20 гектарові.

Плекання худоби (скотарство) це головне джерело доходу дрібного господаря на Верховині, який крім заробітку на лісових роботах ніякого іншого доходу не має. Дрібні господарі держать 1—2 **корови, свиню, вівці.** Плекання худоби з року на рік поліпшувалося, так, що річно вивозили до Чехії 19,000 штук худоби. В 1933 році в усій чехословацькій державі було 4,341,351 штук рогатої худоби, з того на Підкарпатську Русь припадало 4.6%. **Коней** у 1933 році було 41,565 штук; в усій републиці 707,579 штук. Кінь на Підкарпатській Русі має ще значно більше значіння, як у західніх країнах, де механізація і моторизація управи ріллі пішла вперед. Кінь має на Верховині теж значіння для комунікації. **Свиней** у 1933 р. у Підкарпатській Русі нарахували 38,892 штуки (в усій републиці 3,314,123). **Овець** на Закарпатті було 84,328 штук (в усій републиці 465,093). Плекання овець на Підкарпатській Русі з кожним роком паде. В 1934 стан овець зменшився на 31 процентів. Вівці плекають на Верховині лише дрібні господарства; на рівнині над Тисою лише деякі великі земельні власники.

Перед світовою війною на Підкарпатській Русі була лише одна **державна сільсько-господарська школа у Нижніх Верецьких.** Чехословацька влада поосновувала такі школи в цілій низці сіл (для дрібного господарства). Ті школи чинні лише зимою (пять місяців). До шкіл тих ходять хлопці та дівчата, що покінчили народню школу. В 1931/2 році таких шкіл було 147, а ходило до них 3,828 хлопців і 2,644 дівчат. Викладали в тих школах по руськи. Мадярських таких шкіл було 16. У **Мукачеві** побудувала держава новий будинок для **2-літньої фахової господарської школи.** При школі є і власне 36-гектарове господарство. **У Сваляві є державна лісова школа.** Крім того що року відбуваються курси: городничі, садівничі, молочарські, хліборобсько - кооперативні, ветеринарні, домашнього ремесла та промислу (кошикарські).

(Далі буде).

Володимир Островський.

ПІД ЗНАМЯ ХРЕСТА

ПОВІСТЬ

з часу охрещення Руси-України в 988 р.

15)

— Ваша віра така сама, як і в греків. Але моїй мудрій бабці Ользі вона чомусь не сподобалась. Не сподобався нашим людям і ваш Адальберт і поїхав додому ні з чим. Боюся, що й інші ваші люди киянам не сподобаються.

Найдовше й найкраще говорили фільософ Кирило й священик церкви св. Іллі. Видно було, що їхні промови зробили сильне враження на зібраних киян. Тихоша бачив, що Володимир дуже задоволений. Проте, щоб не виявити своєї радости й показати себе безстороннім, князь вколов і греків:

— А чи ваша віра — раптом звернувся до Кирила — дозволяє ошукувати людей?

Греки почервоніли.

— Ні, князю, — відповів Кирило.

— То добре! Значить, імператори виконають своє слово?...

І, не давши Кирилові відповісти, сказав:

— Боярин Тихоша хоче говорити.

— Кожний буде хвалити свою віру — обізвався боярин Тихоша — і не знати, яка справді ліпша. Бачу, що грецька віра найбільше припала всім довподоби. Але може вона там, у Греції, виглядає гірше, ніж тут казали нам. Тож моя рада: вибрати послів, хай вони поїдуть у всі краї, побачать на місці, яка віра ліпша, і прийдуть сюди та скажуть нам.

— Тихоша правду каже! — загули „наймудріші" люди Києва, що досі вперто мовчали. — Післати послів у всі землі!

— І моя така думка — посміхнувся Володимир, глянувши на Тихошу. — Послухаємо наймудріших людей Києва й пішлемо послів у ріжні краї. А щоб часу не марнувати, гостям нашим подякуємо за науку, а самі пічнемо вибирати послів.

Представники ріжної віри, кланяючись князеві, залишили терем.

Вирішено було післати послів лише до Царгорода, до німців на Шлеськ, до хозар і волзьких болгар. І вибрали дванацять осіб: воєводу Довлінга, боярина Тихошу, купця поганина Корняку й інших.

Володимир добре знав, що посли, вернувшися з подорожи, найбільше хвалитимуть грецьку віру. Взагалі він дивився на цілу цю акцію як на таку, що потрібна не йому й не його розумнішим людям, а темній масі киян. І йому дуже хотілося, щоб ці відвідини чужих країн відбулися якнайхутше. Бо те, що грецькі імператори не виконували свого слова, вже занадто дратувало його. А коли би посли поїхали по черзі в усі намічені країни, то потрібно було дуже багато часу. Тому то він зібрав вибраних послів і сказав їм:

— Тіло людське немічне. Не витримаєте ви два чи три роки подорожи. Та й жінки ваші й діти ваші плакалиб за вами. Не хочу я й того, щоб іще хто з вас у недугу впав або й умер у чужому краю. Тож поїдете по трьох у ріжні землі. Та вертайтеся якнайскорше, бо мені спішно.

І поділив Володимир послів на ґрупи так, що до Царгороду мали їхати Довлінґ, Тихоша й Корняка.

Зрадів Вівіян, що така висока честь припала бояринові Тихоші.

Зраділа й Олена, бачучи в цьому факті палець Провидіння. Для неї було ясним, що коли Тихоша їде до Царгорода, то християнська віра східнього, грецького обряду переможе. Але одночасно й посумніла: багато часу не побачить свого Тихоші.

Прощаючися з Тихошею, перехрестила його й сказала:

— Буду молитися, щоб наш Бог охоронив тебе в дорозі від усякого лиха.

Другого дня князь Володимир покликав до себе фільософа Кирила й сказав йому:

— Дякую тобі за мудру науку. Передай привіт імператорам і царівні Ганні. Передай і ці скромні дари мої: імператорові Василеві цей меч одного славного нормана вікінґа, що привіз я його із Скандинавії і з ним узяв Новгород і Київ; імператорові Константинові — цей лук, кутий сріблом, що його згубив чеський князь Болеслав І, коли, не хотячи, вступив на мої землі за Перемишлем; а моїй нареченій, царівні Ганні, оці найцінніші дари землі русичів: ці рідкі чорні лиси, ще рідші білі куни й найдорожчі соболі. Скажи ще раз імператорам, що чекаю на Ганну в Києві. Якщо не приїде, то сам поїду по неї. Сподіваюся, фільософе Кириле, що не погордуєш князем варварів і прийдеш до мене побалакати, як прибуду я до Царгорода? — весело засміявся.

Нагла смерть Славія й Володимирові наради з „наймудрішими" мужами Києва та вислання послів у чужі краї, все це трохи заспокоїло киян. А каламучення життя поодинокими найтемнішими людьми вже не було таким страшним і небезпечним, як передтим. Всеж Олена не складала рук і енерґійно працювала разом із батьком, ключницею та його помічниками, щоб спаралїжувати й цю останню ворожу роботу прихильників небіжчика Славія та поганства.

XII.

ВІЙНА ЗА ЧЕСТЬ І ВІРУ.

Зараз по відїзді послів у чужі краї Володимир прикликав до себе другого по собі воєводу Свельдина й сказав йому:

— Готуйся до рати великої. Вибери тисяцьких, що мають найліпших воїв, додай половину моєї дружини, спусти на Дніпро всі нові човни й доволі ліпших старих, бо забрати треба двацять тисяч мужа. Поживи й стріл мусить вистарчити на кілька місяців.

— Кого, князю, йдеш воювати?

Володимир приязно усміхнувся:

— А хіба тобі, воєводо, не однаково, кого бити?

Загомоніло в усьому князівстві.

Десяцькі збирали свої десятки, озброювали їх, засобляли поживою й вели до соцьких. Соцькі гуртували сотні та йшли під руку тисяцьких. А тисяцькі вели свої тисячі до Києва. Дружинники завжди були готові до бою. Але й вони заметушилися, радіючи, що не будуть уже дурно відлежувати боків.

Закурилися шляхи. Зароїлися човни на Дніпрі й інших ріках. Звідусюди тягнулося військо до старого Києва, як діти до батька. На півдні й заході від города виросли великі військові табори, що, наче велитенські зграї лебедів, виблискували до сонця своїми білими шатрами.

Але минали тижні, а Володимир усе не вирушував у похід. Це не ослаблювало, а ще більше підіймало в Києві воєнний настрій. Кияни були запаленими вояками й у воєнній гарячці забували своє невдоволення з князя: похід неначе очищав і розгрішав князя від усіх його вільних і невільних провин. Чимало молоді просилося до „дітських"[11]) дружинників чи до звичайних воїв. Матері шили синам сорочки, наречені своїм любим торбинки на дрібні речі, сестри й тітки теж знаходили щось дати їм у дорогу.

Не обходилося й без сліз. Але не псували вони загального бадьорого настрою.

Князь Володимир здавався цілковито спокійним. У душіж хвилювався й нетерпеливо чекав вістки, чи їде царівна Ганна. А минуло врешті стільки часу, що Кирило давно повинен був бути в Царгороді, а Ганна в Києві.

Володимир гриз вуса й усе сильніше запалювався люттю на імператорів.

— Дам я вам науку, — погрожував — як то виконувати слово! З торбою пущу вас і сам у Царгороді сяду.

Настав червень.

Посли почали вертатися з далекої подорожи. Коли останні прибули з Греції, Володимир зараз призначив ширшу нараду на княжому дворі. Але передтим закликав до себе боярина Тихошу.

— З добрим чи лихим? — коротко спитався. — Ганна приїде?

— Імператори кажуть, що вона не може одружитися з нехристіянином, бо закон забороняє це.

— То я їм напишу інший закон! Поклич воєводу Довлінґа.

(Дальше буде).

11) Молодші, менш заслужені дружинники, рядовики.

Вже не треба.

— Чи панство цього року не виїжджали до якої лікувальної місцевости?

— О, ні, наша донька вже має нареченого.

НА БІЖУЧІ ТЕМИ

ДЕ ДЖЕРЕЛО НОВИНОК?

Питалися ґазетярі президента Рузвелта підчас його побуту в Мінесоті, що нового чувати в Европі.

Президент відповів: „Тепер новинки йдуть не з Европи, але з Меріленду й з Мейну".

У цих двох стейтах тоді йшли важні вибори. Отже президент сказав: „Панове, чи не повинна би вас тепер більше цікавити Америка, ніж Европа?" Або, як це українець каже: „Бачите чуже під лісом, а не бачите свого під носом".

ХТО ЗНАЄ?

Анна О'Гер Меккормик, кореспондентка „Ню Йорк Таймс", пише в одній зо своїх кореспонденцій з Вашинґтону про живе заінтересування европейськими справами в американській столиці:

„Ті, що стоять при кермі Америки, переживають напружені часи. Телеґрафічні дроти до Вашинґтону аж гудять від тайних донесень і зашифрованих депеш. Ніхто з нас, що тепер живе в Америці, не може набрати враження, що Америка ізольована. Становище уряду до Европи дуже подібне до становища людини, що зажурена жде в передпокою хорого кревняка. Одного дня йому кажуть, що стан хорого критичний. Другого дня, що йому трохи краще. Третього дня, що він „має стільки шансів виздоровіти, скільки умерти". Таке донесення до Вашинґтону про вигляди Европи на мир".

Тимчасом „правдою є, що кожний (що робить такі донесення) лише вгадує. Офіціяльні бюлетини лише передають здогади, що снуються по міністерствах заграничних справ в Европі. Ніхто не знає, що там вариться на конференціях у Берхтесґадені. Ніхто тепер не знає, що Лондон може зробити в найближчій хвилині. Поправді ніхто не є певний, що зробить хтось інший".

Так говорить кореспондент у приступі щирости. Мабуть усі ґазетярі бажають, щоб справа малась інакше, і деякі ґазетярі вдають перед своїми читачами, що справи дійсно маються так, як ґазетярі бажалиб собі.

ВИСВІТЛЮЮТЬ СПРАЯВУ, АЛЕ НЕ ВСЕ.

Розписалися французькі ґазетярі про промову Вилйема Булита, американського амбасадора в Франції, що він її виголосив 3. вересня в французькім місті Бордо, бо це була важна промова, бож вона відносилася до питання: як ставиться до можливої війни в Европі Америка.

Написали французькі ґазетярі, що Булит заявив, що „Франція й Злучені Держави є навіки обєднані у війні й мирі". Треба було довгих протестів американської преси, американських дипльоматів і американського уряду, поки французькі ґазети признали, що Булит сказав про Францію й Злучені Держави: „Нині ми працюємо разом, щоби вдержати мир. Я бажаю, щоб ми мали такий успіх у цьому завданні, як ми мали успіх, коли то ми разом маширували під прапорами війни".

З порівняння того, що сказав Булит, з тим, що французькі ґазети сказали, що він сказав, видно, що між ними заходять поважні ріжниці. Це думаючій людині дає лекцію, як треба бути обережним із ґазетними донесеннями: читачі ждуть, що ґазета подасть їм правдиві факти, себто, що ґазетярі мають бажання говорити лише правду, ніщо, лише правду, і цілу правду. Та, на жаль, ґазетярі часто мають іще й інші бажання, і ці бажання інколи не дають їм говорити правду, інколи не дають їм сказати всієї правди, а інколи заставляють їх говорити попри правду ще й дещо інше.

ЧИ ТРЕБА ПРЕСИ?

Є люди, що, спираючися на цих явищах щодо преси, не дають пресі волі говорити свобідно те, що їй подобається, позбавляють ґазети свободи, піддають її під курателю уряду, заставляють писати лише те, що їй уряд писати прикаже. В тоталітарних державах, як у Росії, Німеччині й Італії, преса стає сліпим знаряддям уряду. Начальники держав часто й показують на прогріхи проти правди, пороблені ґазетами в нетоталітарних державах, а з цих прогріхів роблять висновок, що багато краще мати контрольовану урядом пресу, ніж мати пресу, що без урядової контролі пише собі, що їй забагнеться.

В Америці ґазети часто допускаються прогріхів проти правди. В даній хвилині здається нема в Америці такої людини, проти котрої ґазети пускалиб стільки неправди, скільки проти президента Рузвелта. А проте цей президент за кожним разом, як говорить про ґазети, підносить потребу свобідної преси.

Так стоять проти себе дві засади: засада урядової контролі преси й засада повної її свободи. Прихильники свобідної преси не вірять, щоб державна преса писала лише правду. Й урядова преса частенько бреше. Як тут є яка ріжниця, то хіба та, що як збреше одна ґазета в тоталітарній державі, то збрешуть усі, й читачі довго будуть ждати, заки відкриють брехню.

Сказав один ґазетяр: „Говорити, що за брехні ґазет належиться забрати ґазетам свободу, має стільки сенсу, скільки мала би поліція, що, не можучи запобігти всім вломам, сказалаб: „Люди, ми робимо все, що можливе, щоб не допустити до вломів. Та на це порадити не можемо. Тому віддайте поліції все своє срібло, щоб ми були певні, що по нього не будуть ніякі злодії вломлюватися до ваших домів".

ФАКТИ Й ОПІНІЯ.

Оноді, підчас неприявности президента Рузвелта у Вашинґтоні, відбув звичайну конференцію з пресою за нього його секретар стейту, Кордел Гол. Подав Гол ґазетярам деякі вістки, що їх уряд дістав, а потім почав з ними про них говорити. Коли його спиталися, яка його думка про европейську ситуацію, Гол відповів: „Моя опінія про цю справу варта стільки, що опінія контрогонебудь із вас".

Ці слова змалювали драматично ріжницю між фактами й опінією. Коли кількоро людей знає ті самі факти, то про значіння цих фактів між ними може бути ріжниця в поглядах. Один може думати, що якісь факти викликані були такими й такими причинами й вони будуть мати такі й такі наслідки, а інший може мати про це зовсім іншу опінію.

Бувають пусті люди, що гордяться своїми опініями: мовляв, дивіться, які висновки я роблю з цих фактів. Кордел Гол видно не думає виноситися зо своїми опініями понад ґазетярів: він ставить свої опінії нарівні з їхніми.

Що кому в голові.

Професор викладає: — ...І запалив Нерон місто Рим з усіх чотирьох сторін...

Малий Моріц: — Ну, то певно побанкротували асекураційні товариства.

ТОВАРИШІ АНҐЛІЙСЬКОГО ПРЕМІЄРА.

Наліво Вилйем Стренґ, начальник середущо-европейського департаменту в анґлійськім міністерстві заграничних справ, та сер Горес Вилсон, що товаришили британському премієрові Чеймберлинові в його подорожі до німецького канцлера Гітлера.

ЖІНКИ ДЕМОНИ

Історія знає безліч таких подій, у яких неймовірно просто жорстокість та кровожадність виявили... жінки. Іноді молоді гарні жінки, красуні, що своєю появою нагадували радше анґелів, хоч їх учинки творили густо-часто справжній ланцюг диких, несамовитих злочинів. У цілій европейській та американській пресі можна стрінути що якийсь час опис нового злочину, що його виконали такі жорстокі жінки - демони. Історія знає безліч таких славних злочинами та пролитою кровю жінок, та і в цій понурій ґалерії жіночих демонів є постаті, що радше нагадують опириць-чортиць, а не людей, що мають серце й душу, які кермуються такими почуваннями, як любов, милосердя... Ось три постаті таких чортиць у людському тілі:

Найстрашнішою постаттю в цій ґалерії є, без сумніву, марґрафиня де Бренвіліє, яка станула перед ґенеральним судом Франції в 1676 р.

— Обвинувачена — гремів прокуратор, була багата, коли виходила за марґрафа де Бренвіліє. Він теж мав велике майно. А одначе все їх багатство минулося за кілька літ. Пішло воно на розпустне життя, що ним ґіршилася ціла околиця. Їхнім товаришем був лицар де Сен Круа, найбільший у Франції нікчемник. Але нарешті король велів увязнити цього „лицаря". Випадок хотів, що де Сен Круа пізнав у вязниці якогось альхеміка, що навчив його робити отруту.

Коли він вийшов з вязниці, Сен Круа вертається до своїх приятелів де Бренвіліє і починає разом з ними труїти людей. Марґрафиня, жадна грошей, отруїла спершу свого багатого батька, а тому, що спадщину по нім мусіла ділити з двома братами, отруїла в короткім часі і їх обох. Не знати, як довго провадилаб марґрафиня цю свою отруйницьку діяльність — але трапився припадок: один з її слуг, засуджений на шибеницю, виявив, що вона веліла йому додати отрути до їдження, подаваного братам марґрафині.

Довідавшися про це, марґрафиня втекла до Анґлії і Голяндії. Туга пригнала її врешті до границь Франції, де її арештували. Суд засудив її на смерть і їй відтяли голову.

*

Друга жінка - вбивниця, яка перейшла до історії, не належала, щоправда, до найвищих суспільних кол, але зате здобула рекорд убивств: згладила зо світу аж трицять осіб. Вона називалася Ґотфрід. У 1831 р. засудив її суд у Бремі на смерть. Вже стоячи перед шафотом, не забуває вона про свою „зальотність" і вигладжує фалди своєї смертельної сорочки.

Злочини Ґофрід зовсім незрозумілі. Вийшла вона молодо замуж за загально поважаного ремісника, навіть любила його і мала з ним кількоро дітей. Нагла починає обманювати його з кількома чоловіками нараз. Муж є тепер їй на заваді — вона вбиває його і хоче вийти за одного з коханців. Мати противиться тому, отже й вона вмирає. А після цього Ґотфрід отроює по черзі дітей, батька, брата, але її коханець не думає про подружжя — отже й він дістає отруту. В останній хвилині перед смертю злочинниця примушує його згодитися на шлюб.

Пізніше Ґотфрід вбиває для грошей і вимушує від знайомих ріжні записи для себе, а як тільки дістає в руки правні акти тих записів — їх власники сходять зо світу. Вбивниця починає від 8 тисяч талярів і скоро доходить до 50 тисяч. Її злочинність виявилася припадково: один її коханець доглянув у своїй страві якісь підозрілі кришталики. Він дав їх розслідити лікареві і цей пізнав, що це зовсім поважна пайка аршеніку.

Впродовж довгих місяців по її засудженні її злочин є одинокою темою розмов у цілій Німеччині.

*

Третя постать — це повитуха Юліянна Фазекас. Вона належить уже до нашої епохи, бо мадярський суд засудив її на шибеницю в 1931 р.

Спершу вона виконує свої обовязки на загальне вдоволення цілої околиці. Нагло в околиці вибухає справжня пошесть: умирають десятки чоловіків, але тільки жонатих. Прокуратура веліла в однім випадку перевести ексгумацію і секцію тіла. Секція виявила затроєння аршеніком. Розслідили інші домовини — те саме! Всіх отроєних віднайдено 52.

На вістку про це кілька вдів відібрали собі життя, всіх інших арештовано. Одна з них оповіла у вязниці, що повитуха давала отруту кожній жінці, яка тільки скаржилася на свого чоловіка. Чоловік за гостріше слово йшов на смерть.

Юліянну Фазекас і пять вдів засуджено на шибеницю, 47 інших пішли до вязниці на безреченцеві важкі роботи.

ІМПРЕЗИ НА ДОХІД УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКОГО ВИСТАВОВОГО ТОВАРИСТВА

Із ріжних громад звідомляють, що одно або друге товариство, чи ціла громада підготовляє якусь імпрезу („підприємство") для придбання фондів на сфінасування українського виступу на Світовій Виставі в Ню Йорку в 1939 р.

Ініціятори таких імпрез зволять ласкаво повідомити про їх день Українсько-Американське Виставове Товариство, хочби на це, щоб такі імпрези зареєструвати.

Деякі громадяни, особливо із молоді з Ню Йорку, запитують, коли така імпреза відбудеться в самому Ню Йорку. Оцією дорогою повідомляємо, що уряд У. Ам. Виставового Товариства має таку імпрезу на увазі, і коли буде думка скристалізована, тоді запроситься репрезентантів українських товариств на спільну нараду.

Коли хто має які проєкти у справі імпрез, зволить їх зголосити на адресу:

UKRAINIAN AMERICAN EXPOSITION ASS'N
P.O. Box 1014, Church St. Annex,
NEW YORK, N. Y.

М. Костишин.

НЕ ДИВУЙСЯ

(О. Логинові).

Дивуєшся, як можливо
У віку старому
Жартувати та співати
Ще по молодому.
Ех, Щоб знав Ти таємницю,
Звідкіль вітер віє,
Чом на старість нещаслива
Душа молодіє.
Молодіє не для слави,
Ані для похвали,
Тільки тому, що безправні
Часи в нас настали.
Де поступиш, де поглянеш,
Лють тебе збирає,
Що про наш народ закутий
Ніхто не згадає.
Щоб на хвилечку забути
Оце сіре лихо,
Серце в сльозах, а душею
Підспівую тихо
Про неволю, лиху долю,
Аж помякнуть гарти.
Щоби інших звеселити,
Звертаю на жарти.
Хай гуторять, хай сміються,
Док душа живая,
Хай розбудиться в них дума
Щира, молодая.
І Ти смійся; Хоч сльозами,
Смійся хочби всилу,
Вір у нашу перемогу,
Забудь про могилу.
Чоло вгору здійми гордо,
Хай ворог не бачить,
Коли Тебе біль пригнобить
І серце заплаче.
Не піддайся гірким злидням,
З вірою сильною
Іди в старість з надією
Завше молодою.
Нехай кров юнацька грає!
Ая, ая, брате.
Не журися! Ще не вмерла
Козацькая мати!

ГОРІХ ПРИЧИНОЮ АВТОМОБІЛЬНОЇ КАТАСТРОФИ.

Недалеко Женеви трапилася недавно цікава подія, в якій виявилося, що кусник лушпинки ліскового горіха став причиною автомобільної катастрофи та перервання телефонічної комунікації. Ясно, що горіх не міг бути безпосередньою причиною. Як же воно сталося?

Один автомобіліст, що брав участь в автомобільних перегонах, розгриз безпосередньо перед стартом лісковий горіх. Кусник лушпинки дістався до хорого зуба автомобіліста, що спричинило йому жахливий біль підчас їзди і в одному менті він не міг запанувати над своїми нервами та випустив із рук керму. В цій самій хвилині авто зїхало в бік і з повним розгоном ударило в телефонічний стовп, який зломився при самій землі. Авто впало до рова та сильно ушкодилося. Та на цьому ще не кінець, бо необережного автомобіліста засудили за мимовільне перервання телефонічної комунікації і направу інсталяції на заплату відшкодування у висоті 147.24 фр. шв. та на 10 фр. кари за необережну їзду.

ВЕЛЕТНІ ТА КАРЛИ РОСТИННОГО СВІТУ

Ростини, що ростуть на очах. — Дерева — історичні документи. — У природі нема фальшивих тонів.

В одних родах ростин подивляємо силу, в інших ніжність вигляду або красу. Тут бачимо примірники наче руками велетнів витесані, там ніжні, наче з павутиння. Яка велика суперечність між стрункою пальмою та мохом, що вкриває старі памятники або стріхи, між споконвічними деревами і слабенькими травками, яких життя треває ледви хвилинку. Скільки тут ріжнородности, скільки ступнів!

У ростиннім царстві дуб це володар; княгинею підзворотникових країн є пальма. Поети оспівують її красу, славний природник, Ліней, називає пальму „княжною ростинного царства". Той же Ліней називає гіякинти, тульпани та конвалії „шляхтою ростинного царства", а велику та скромну родину трав — „простолюддям".

— Трави — каже він — це плебії, бідаки ростинного царства. Вони є найважнішою і найчисленнішою частиною того царства, а чим більше їх поневіряють і топчуть, тимбільше розмножуються.

Життя ростин проходить спокійно, одначе є дуже витревале й енергійне. Ніяке звіря не росте так скоро, як деякі ростини. У Мексику росте кактус, величезна свічка, у скелях твердих, наче залізо. Тяжко зрозуміти, як ростина така сочиста та мясиста може рости і жити, хоч на око не тягне ніякої поживи з землі, лише з розпеченого повітря. Знаємо роди плісні, що за одну добу переходять усі пори життя: в однім дні зявляються, видають овочі й умирають. Ростини споріднені з плісенями ростуть дуже помало. Природник Вошер 40 літ досліджував мохи, що покривають дахи і не запримітив ріжниці у його прирості. Де Кандоль твердив, що скельні мохи походять напевно ще з часів потопи.

Деякі ростини ростуть так скоро, що можемо їх збільшування бачити оком. Зандоль слідкував ті ростини сильними побільшуючими склами. Ті скла мали дрібнопомірову нитку, звернену на кінець била ростини. Одержав докладні висліди, головно щодо бамбуса, який росте так дуже, що за один місяць часто осягає висоту триповерхового дому. Тому кільканадцять літ в одній з теплярень паризького Жарден де Плянте бамбус що дня виростав на пів стопи вгору. Можна було бачити цей приріст як посування вказівки годинника.

У деяких пород грибів запримітили ще цікавіше явище. Без перебільшення можна сказати, що гриби ростуть на очах. Порхавка за одну ніч виростає до величини гарбуза. Ліндлей обрахував, що цей гриб по 12 годинах має 47 міліярдів комірок, отже на годину витворює яких 4 міліярди, а на хвилину 96 мілїонів комірок.

Щоб зерно зійшло, мусить мати внутрішні умовини само в собі, та зовнішні. Передовсім зерня мусить бути достигле, хоч і тут є вимки: насіння більшости стручкових і травистих ростин можуть сходити, хоч іще не зовсім розвинулися. З зовнішніх умовин потрібні: вогкість, тепло і кісень. Земля не конче потрібна при кільченні. Ростинка не вимагає від землі ніякої поживи у перших днях життя, бо всього доставляє їй зернятко. Щойно як розвинуться коріні, потребує ростина підмоги з землі. Ріжного часу потребують ростини, щоб зійти. Насіння жерявки (настурції) сходить за один день, а зернята брескині, рожі, ліщини потребують цілого року або і двох літ. Та можна прискорити сходження ростин. Насіння жерявки (настурції) поставлене на сонці у воді з легким розчином хльору (дві каплі хльорової води на 60 грамів або пять ложечок від кави до склянки чистої води) сходить за шість годин. Раньо полив муравляним квасом при температурі 25—30 ступнів насіння, що звичайно сходить за 8—10 днів і воно сходило вже за 8—10 годин.

Цю прикмету муравляного квасу знають віддавна індійські факіри й вихісновують це для своїх штучок. Вибирають свіжі, ледви достиглі зернята, закопують у землю, взяту з муравлища та підливають добре. За хвилину під впливом тепла зерня кільчиться, а ще за хвилину показуються листочки, що розвиваються дуже скоро на очах глядачів.

Ростини з найнижчої кляси, а саме плісни, мають було дуже ніжненьке, майже невидне. Дерева чудують нас своєю силою і кремезністю пня. У старинній Германії росли дерева з яких пнів робили човни, що в них могло поміститися трицять людей. За часів Плінія в Ліції ріс плятан, якого порожна середина мала 80 стіп обводу, а вистелена була мохом. Намісник провінції, Ліціній, уладив у тій кімнаті пир для 18 своїх ґвардійців і провів там із ними вигідно ніч, наче у наметі. В околицях Царгороду і досі росте велетенський плятан, що має зверха 150 стіп обводу, а 80 стіп у дуплі. В околицях Смирни росте старезний плятан: пень його страшно грубий, вистрілює над землею трома колюмнами, злученими вгорі так, що творять колюмновий рундук, під яким вигідно можна переїхати на коні.

Ще більші є африканські баобаби. Пень баобаба має сто стіп обводу, а ледви дванацять стіп висоти. Такої низької і грубої підстави треба йому, щоб міг удержати велитенську баню листя, такого густого, що коли дивимося здалека на те дерево, то виглядає, начеб ми мали перед нами цілий гай. Галузя баобабу буває довге 50—60 стіп. Тубемці владжують собі хати в дуплах тих дерев, а одно, в Сенеґамбії, призначили на салю нарад, яку прикрасили різьбами.

Славний є величезний каштан у стіп вулькану Етни (в Італії), званий кастаньо ді ченто кавалі, тому що раз під ним схоронилося сто їздців на конях підчас бурі. У дуплі того каштана живе пастух із численною чередою. Зимою сухе галуззя дає йому отоплення, а овочами каштану живе в літі.

Вершки дерев знімаються часто на 120 стіп над землею. Ливанські кедри є 150 стіп високі. Воскова пальма на шпилях Андів вершком пробиває хмари, бо висока вона 200 стіп. На узбіччях Сієрри Невади ростуть найвищі дерева мамутові (секвоя ґіґентея (big trees). Це чатинні дерева, вічно зелені, в перших літах подібні до кедра. Із верств перерізаного пня переконалися, що ті дерева живуть уже 1,200 літ.

Було ротангів, що пнуться по деревах індійських лісів, буває довге 400 до 500 стіп. У ботанічнім городі в Каракас виросла повійка, довга 6,000 стіп за шість місяців, себто більше як одну стопу росла на годину.

Довгота життя звірят у порівнанні з довговічністю ростин виглядає на хвилинку. На Тенеріфі ростуть сосни і каштани, засаджені підчас завоювання того острова, себто в початках XV. століття. Можна їх пізнати легко, бо лицарі, що садили ті дерева, витинали на кожному образок Матери Божої. Ялиці бувають іще старші. У понурій Герценській пущі ростуть дуби, де ніколи не сягнула їх сокира. Коріння дубів, що ростуть близько себе, зустрічаються, піднімають землю, а коли їм не уступає, тиснуться одні на одних, творять гори, що досягають верховіття дерев. Тоді галузя переплітується взаємно, вигинається в луки та творить аркади, під якими можуть дефілювати цілі відділи кінноти. Кипр, патріярх ростинного царства, може жити 6,000 років.

По вогкій ночі або після бурі зявляється в лісах на землі нараз гаряретова, дружуча маса. Це порода грибів із громади базидіоміцетів. Гриби ті зявляються так несподівано, що альхеміки вважали їх чимсь надзвичайним, спорідненим із зорями, бо розпливається за найменшим дотиком. Зате залізне дерево є таке тверде, що тубемці вживали його замісць заліза до виробу зброї. Галузки молочія можна відрізати нігтем; навпаки, галузі деяких індійських бамбусів не даються навіть сталевому ножеві. Можна з них викресати вогонь.

Так то ми побіжно переглянули світ споводних противенств, які пригадують ріжні барви веселки, що зливаються у прегарну цілість.

ЧЕСЬКИЙ ПРЕДСТАВНИК У ВАШИНГТОНІ.

На чолі чехословацького посольства у Вашингтоні стоїть тепер радник д-р Карель Брейска. Він слухає радіових вісток про чесько-німецьку боротьбу.

Вимога.

До матримоніяльного бюра приходить молодець і заявляє:

— Я рішив оженитися. Може маєте для мене якусь добру партію?

— Маємо прекрасні панни. Грають на фортепіяні, мова французька, англійська, віно...

— Не рефлєктую на панну. Панни недосвідчені, а мені потрібно розумної жінки.

— Маємо теж розведені.

— Як хтось із ними не міг витримати, то як я витримаю? Не хочу розведеної.

— То може тепленьку вдовичку?

— Ніколи. Як вона одного загнала в домовину, то й мене зможе.

— А коґож ви хотіли6?

— Я найкраще хотів би жінку іншого чоловіка. Бо як він з нею витримує, то я теж витримаю...

У школі.

— Івасю, якого роду є яйце?

— Залежить, прошу пані, що з нього вилізе, когутик чи курочка.

ТАРЗАН СМІЛИВИЙ. (14)

Тарзан повертався з водою, коли зачув скрипіння плятформи на дереві. Він підняв вгору очі і побачив, як напівпритомний д-р Брукс ходив з піднесеними руками по плятформі, немов по землі. Він висунувся на сам крайок плятформи так, що вона почала перехилятися. Та д-р Брукс на це не звертав уваги, а наміряв іти далі. Йому грозило, що впаде стрімголов униз.

Відразу Тарзан відложив воду на бік і мов стріла пігнався на дерево. Він хотів успокоїти д-ра Брукса, ще заки він звалиться додолу. Та він опізнився. Непритомний Брукс, станувши на краєчку плятформи, почав хитатися то вперед то взад. А далі, поступивши іще один крок вперед, стратив рівновагу і почав леліти вниз.

Тарзан завмер на місці. Миттю його мязи напружились і він прибрав вичікуючу позицію, щоб його схопити по дорозі. Це була тяжка річ, бо, стоячи на гиляці, легко було самому втратити рівновагу. Тарзан був на дереві мистцем над мистцями. Він був вихований серед малп і вмів дряпатися по деревах краще від них.

Худе тіло Брукса летіло крізь листя в напрмку землі. По дорозі Тарзан схопив його в свої залізні мязи і спинив дальший лет. Всетаки тягар збив Тарзана з рівноваги і він стискаючи кріпко Брукса, враз з ним повалився з гиляки на землю. В тому ще не було лиха, бо Тарзан зручно враз з тягаром зіскочив на землю. Лихо було в тім, що Брукс сильно закричав.